

Kopumā Pēra Bolīna darbs ir izcils kā pētījums, kas pirmais piedāvā tiešām spilgtu alternatīvu Latvijas Universitātes starpkaru vēsturei kā lielajam nacionālajam vēstures naratīvam. Bolīna grāmatas vērtība ir arī līdzšinējo historiogrāfiju izaicinošu akadēmiski pamatotu interpretāciju un vērtējumu piedāvājums, kas ieinteresētu lasītāju aizrauj un ierauj pagātnē, ļaujot viņam “vērot”, kādā etnisko un akadēmisko interešu spriedzē 20. gadsimta 20.–30. gados Latvijas intelektuāļi veidoja savu ‘nacionālo’ projektu – Latvijas Universitāti.

Ineta Lipša

LATVIJA, 1918–1920: BIJA VAI NEBIJA PILSOŅU KARŠ?

“*Journal of Baltic Studies*” 2015. gada 1. numurā ir publicēts vēstures doktora Alda Miņina raksts “Latvija, 1918–1920: vai pilsoņu karš?”¹ Virsrakstā uzdotais jautājums neapšaubāmi ir aktuāls. Tuvojoties Latvijas simtgadei, 1918.–1920. gada notikumiem tiks pievērsta arvien lielāka uzmanība un vēl ne reizi vien tiks laužti šķēpi par adekvātāko tā laika procesu raksturojumu. Vairākās zinātniskajās publikācijās esmu paudis apgalvojumu, ka 1918.–1920. gada notikumus nevar skaidrot kā pilsoņu karu.² Šeit analizēšu argumentus, kurus A. Miņins izvirza par labu pilsoņu kara koncepcijai.

Sava raksta sākumā A. Miņins uzsver, ka nebūt nevēlas noliegt Latvijas nacionālās historiogrāfijas vispārpieņemto “Atbrīvošanas kara”, “Brīvības cīņu” un “Neatkarības kara” konceptu, bet gan bagātināt vēsturisko diskusiju ar alternatīvu skatījumu, interpretējot notikumus Latvijā kā “pilsoņu karu” (49. lpp.). Rakstā ir aplūkots historiogrāfijas stāvoklis Latvijā un minētas vairākas būtiskas nacionālās historiogrāfijas tēzes, uz kurām balstās Neatkarības kara koncepcija. Tomēr autors tās neatspēko, nemeklē pretargumentus, nemeklē to

¹ Aldis Minins (2015). Latvia, 1918–1920: A Civil War? *Journal of Baltic Studies*, (46) 1, pp. 49–63.

² Jānis Šiliņš (2013). *Padomju Latvija 1918–1919*. Rīga: Vēstures izpētes un popularizēšanas biedrība, 228. lpp.; Jānis Šiliņš (2013). 1918.–1920. gads Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokolos, notikumos, atmiņās. *Latvijas Arhīvi*, 3/4, 223. lpp.; Jānis Šiliņš (2012/2013). Padomju Krievijas loma Latvijas Sociālistiskās Padomju Republikas izveidošanā un pastāvēšanā. *Latvijas Vēsture*, 4/1, 102.–104. lpp.

konceptuāli vājās vietas, lai gan tādas neapšaubāmi pastāv. A. Miņins tikai ieskicē historiogrāfisko stāvokli, lai izmantotu to kā fonu alternatīvam skatījumam uz aplūkojamo laika periodu.

Kādus argumentus A. Miņins min par labu pilsoņu kara koncepcijai? Pirmkārt, tiek piedāvāts paša autora izstrādāts pilsoņu kara raksturojums, kurš sastāv no trim elementiem: nevardarbīgas pretestības, vardarbīgas sacelšanās un bruņotas cīņas par varu (50. lpp.). Otrkārt, identificējot trīs konfliktējošās puses, kuras īstenoja terorismu viena pret otru, tiek pieņemts trīs nesamierināmu politisku spēku (P. Stučka, A. Niedras un K. Ulmaņa valdība) pastāvēšanas fakts. Katru no šīm pusēm atbalstījusi kāda nozīmīga Latvijas sabiedrības grupa, un līdz ar to var runāt par pilsoņu kara pastāvēšanas faktu. Turklāt A. Miņins norāda, ka konflikti risinājušies ne tikai starp minētajiem trim spēkiem, bet tik daudzām un dažādām grupām, ka iespējams runāt par “daudzlīmeņu konfliktu” (*multi-dimensional conflict*) (60. lpp.). Treškārt, tiek izmantots kvantitatīvs kritērijs, parādot, ka politiski militārais konflikts Latvijā prasījis pietiekami daudz dzīvību (vairāk nekā tūkstoši), lai to varētu kvalificēt kā pilsoņu karu (56. lpp.).

NO ĀRIENES ATNESTS KONFLIKTS

Cik pamatoti ir šie argumenti? Formāli raugoties, minētos vispārinājumus var piemērot Latvijas situācijai. 1918.–1920. gadā Latvijas teritorijā varam identificēt gan spilgtus nevardarbīgas pretestības, gan sacelšanos un dumpju, gan bruņotas cīņas piemērus. Katrs no politiskajiem oponentiem kontrolēja kādu Latvijas teritorijas daļu, tiem bija savas varas institūcijas un bruņotie spēki. Arī upuru skaits konflikta rezultātā tiešām bija liels. Tomēr, nedaudz iedziļinoties konflikta gaitā, teorētiskie spriedumi vairs nešķiet tik pārlicecinoši.

1918.–1920. gada konflikts sākās ar Padomju Krievijas paziņojumu par Brestas miera līguma atcelšanu un Sarkanās armijas daļu virzību uz Rietumiem. Tikai pēc tam sekoja Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas lēmumi uzsākt cīņu pret K. Ulmaņa valdību un rīkojumi no Maskavas par bruņotas sacelšanās gatavošanu. Tātad faktiski notika nevis konflikta eskalācija (no nevardarbīgas pretestības uz bruņotu cīņu), kas būtu loģiska attīstība pilsoniska konflikta gadījumā, bet gan kas cits – ārēja militāra spēka agresija radikalizēja vietējo opozīciju.

Runājot par pašu opozīciju, 1918. gada beigās K. Ulmaņa valdībai nebija vērā ņemamu iekšpolitisku oponentu. Nenoliedzami, sabiedrībā pastāvēja šķelšanās un dažādām ietekmīgām grupām bija diametrāli pretēji uzskati par Latvijas nākotni. Tomēr tās nebija pietiekami stipras, lai pašu spēkiem sagrābtu politisko varu. Komunistiskā pagrīde bija skaitliski neliela – vien 700–900 partijas biedru, kuri bija izkaisīti pa visu Latviju.³ Vācija puda atbalstu Latvijas Pagaidu valdībai, un vācbaltiešu radikālā spārna sapņiem par kundzību Latvijā vai Baltijā nebija nekāda reāla pamata. Ne velti landesvēra formēšanas plāns paredzēja latviešiem tajā dominējošo lomu. Varam teikt, ka līdz Sarkanās armijas iebrukumam Vidzemē 1918. gada decembrī nebija priekšnoteikumu pilsoņu karam Latvijā.

Situācija mainījās 1918. gada decembrī, kad Staļinam un Ļeņinam izdevās piespiest latviešu komunistus Maskavā izveidot Padomju Latvijas pagaidu valdību. Savukārt Krievijas militārā vadība ar milzu pūlēm no Krievijas pilsoņu kara frontēm salasīja un uz Latviju nosūtīja vairākus latviešu strēlnieku pulkus. Padomju Krievija centās darīt visu iespējamo, lai, Pētera Stučkas vārdiem runājot, iebrukumu Latvijā “simulētu” kā “vietēju pasākumu”. Šādi viņš izteicās par 17. decembra manifesta izdošanu it kā Valkā un it kā 17. decembrī. Bet šos vārdus var attiecināt arī uz citiem komunistu veiktajiem pasākumiem 1918. gada beigās.

Sarkanās armijas “krievu pulki” decembra sākumā gaidīja uz Latvijas un Vidzemes robežas latviešu strēlnieku vienību ierašanos, lai radītu iespaidu, ka karagājieni uz Rīgu ir pašu latviešu militārs pasākums. Tā, protams, bija tikai maskēšanās, jo latviešu strēlnieku divīzija bija Sarkanās armijas sastāvdaļa (1918. gada beigās tā bija pakļauta 7. armijas vadībai), to bija apbruņojusi un apgādājusi Padomju Krievija. Pirms došanās uz Latviju visi latviešu strēlnieku pulki Maskavā saņēma uzturu vienam mēnesim no Padomju Krievijas bruņoto spēku speciāli sagatavotām pārtikas rezervēm.

Jaunizveidotā Padomju Latvijas pagaidu valdība saņēma 5 miljonus rubļu caur Viskrievijas Ārkārtējās komitejas (čekas) kontiem revolucionārās situācijas radīšanai Latvijā. Par šo naudu mazskaitlīgā komunistiskā pagrīde kala bruņotās sacelšanās plānus. No Krievijas

³ Šiliņš. *Padomju Latvija 1918–1919*, 82. lpp. Salīdzinājumam LSDSP rindās 1918. gada beigās bija aptuveni divarpus tūkstoši biedru. Sk.: Brūno Kalniņš (1956). *Latvijas Sociāldemokrātijas piecdesmit gadi*. Stokholma: LSDSP Ārzemju komitejas izdevums, 199. lpp.

uz Latviju tika sūtīti simtiem latviešu komunistu un padomju darbinieku, kuriem vajadzēja vai nu veikt graužošu darbību K. Ulmaņa valdības kontrolētajā teritorijā, vai organizēt padomju varu Sarkanās armijas ieņemtajās teritorijās. Šos cilvēkus, ieskaitot strēlniekus, kuri bija Padomju Krievijas militārpersonas, civilo iestāžu darbiniekus un Krievijas Komunistiskās partijas pakļautībā esošās personas, nevaram uzskatīt par Latvijas iedzīvotājiem vai kādu Latvijas sabiedrības grupu, kura aizstāvēja savas intereses ar ieročiem rokās.

Līdzīgi bija arī ar vācbaltiešu pusi. Vispirms būtu jāuzsver, ka vācbaltiešu un latviešu etniskais konflikts bieži tiek ievērojami pārspīlēts. Jā, vācbaltiešiem nebija pa ceļam ar latviešu komunistiem, kuri faktiski īstenoja pret viņiem etnisku genocīdu, un cīņa pret viņiem bija izdzīvošanas jautājums. Tomēr citādi bija ar latviešu pilsoniskajiem spēkiem, kurus pārstāvēja K. Ulmaņa valdība. Ne velti latviešu un vācbaltiešu militārie formējumi cīnījās plecu pie pleca visa Neatkarības kara garumā, atrodoties pretējos ierakumos tikai vienu mēnesi (kaujas pie Cēsīm 1919. gada jūnijā). Turklāt daudzi latvieši karoja landesvēra vācu vienību sastāvā.

Bet arī šeit stāsts bija līdzīgs kā ar latviešu komunistiem – ārējais atbalsts radikalizēja daļu vācbaltiešu un padarīja to militāro un politisko ietekmi neproporcionāli lielu. 1919. gada janvārī Sarkanā armija tuvojās Liepājai un Austrumprūsijas robežai. Tobrīd Berlīnē notika spartakiešu (radikālo sociālistu un komunistu) sacelšanās, kas draudēja Vāciju ievilkt pilsoņu karā. Vācijas valdība darīja visu iespējamo, lai apturētu Krievijas Sarkanā armiju pirms Vācijas robežas sasniegšanas. Uz Ziemeļlietuvu no Berlīnes pievārtes tika nosūtīta vācu 1. gvardes rezerves divīzija, Liepājā ieradās vācu ģenerālis Rīdigers fon der Golcs, bet Kurzeme tika atvērta vācu brīvkorpusiem. Landesvēra komandiera vietu ieņēma bijušais Vācijas impērijas virsnieks Alfrēds Flečers. Vācijas tieša iesaistīšanās Latvijas notikumos neizbēgami saasināja latviešu-vācu konfliktu un mudināja Vāciju meklēt instrumentus savas klātbūtnes maskēšanai Kurzemē un vēlāk arī Vidzemē. Rezultātā vispirms tika radīta Andrieva Niedras valdība, bet pēc tam Pāvela Bermonta “krievu” brīvprātīgo armija.

Runājot par konkurējošo politisko spēku sociālo bāzi, A. Miņins raksta, ka P. Stučkas komunistu valdību atbalstījuši strādnieki; A. Niedras valdību – vietējā vācu muizniecība un pārvācotie latvieši; K. Ulmaņa valdību – latviešu zemniecība (50.–51. lpp.). Vai šāds

vērtējums ir pamatots? Vispirms jāatzīmē fakts, kuru padomju historiogrāfija savulaik nelabprāt atzina – 1919. gada sākumā strādniecība kā skaitliski vērā ņemama grupa nepastāvēja. Rīgā bija palikuši 3000 strādnieku, visas lielās rūpnīcas bija evakuētas Pirmā pasaules kara laikā. Turklāt strādnieku simpātijas nebūt nebija tik viennozīmīgi prokomunistiskas. Piemēram, Liepājā strādnieki savu atbalstu pauda K. Ulmaņa valdību atbalstošajai LSDSP, nevis komunistiem.⁴ Savukārt Rīgas strādnieki maijā vietējās vēlēšanās viennozīmīgi atdeva priekšroku sociālrevolucionāriem (eseriem), nevis komunistiem. Citādi bija ar bezzemniekiem, kuru skaits Latvijā tiešām bija ļoti liels un kuru vairākums sākotnēji nostājās komunistu pusē. Tomēr viņu atbalstam bija acīmredzams aprēķins – bezzemnieki gaidīja muižu zemes sadalīšanu. Marta sākumā pēc padomju režīma agrārās reformas sākuma kļuva skaidrs, ka bezzemnieki zemi nesaņems. Muižu zeme nonāca valsts rokās, taču to nevis sadalīja bezzemniekiem, bet veidoja padomju saimniecības. Rezultātā režīms zaudēja bezzemnieku atbalstu – viņu trīs mēnešus ilgā sajūsma par komunistiem pagaisa.

Oskara Borkovska un Andrieva Niedras valdību sociālā bāze bija vēl apšaubāmāka nekā komunistiem. Liepājā bija palicis niecīgs skaits vācu muižnieku ģimeņu un “ģermanizēto latviešu”. Pārējā Latvijā to daudzums bija vēl mazāks. Ne velti 16. aprīļa pučisti tā arī nespēja atrast sev kādu nozīmīgu atbalstu sabiedrībā, bet mēģinājumi veidot vācu un latviešu apvienotos ministru kabinetus nevarēja mobilizēt plašākus sociālos slāņus. Tādēļ pieņēmums, ka “prokrieviskie” (domājot šeit Padomju Krieviju) vai “provāciskie” spēki balstījās uz kādu konkrētu Latvijas sociālo grupu, ir tikpat diskutabls kā apgalvojums, ka starp Latvijas sabiedrības grupām pastāvēja mierīgā ceļā neatrisināmas domstarpības.

Pieņemot pilsoņu kara koncepciju, problemātiska ir arī hronoloģisko robežu noteikšana. Kad sākās pilsoņu karš? Vai 1918. gada 18. decembrī, kad pirmais latviešu strēlnieks spēra kāju uz Latvijas zemes? Vai 1919. gada 4. janvārī, kad Rīgā iebruca P. Stučkas vadītā padomju valdība? Vairbūt 1919. gada 16. aprīli, kad Liepājā notika K. Ulmaņa valdības apvērsums? Vai 1919. gada jūnija sākumā, kad pirmo reizi cits uz citu šāva landesvēra un latviešu nacionālo formē-

⁴ 1919. gada 19. janvārī Liepājas pilsētas domes vēlēšanās LSDSP saņēma 54% balsu. Sk.: Kalniņš. *Latvijas Sociāldemokrātijas piecdesmit gadi*, 201. lpp.

jumu karavīri? Tikpat neskaidrs ir pilsoņu kara beigu datums. Acīmredzot tas būtu jāmeklē kaut kur starp lielinieku aiziešanu no Rīgas (1919. gada 22. maijs) un Strazdumuižas pamieru (1919. gada 3. jūlijs). Bet, pat ja izdotos novilkt kādu hronoloģisko robežu, tā, nenoliedzami, būtu mākslīga. Pilsoņu kara elementu atrašana 1919. gada notikumos mums gaužām maz dod visa 1918.–1920. gada perioda pilnvērtīgai izpratnei. Lai kā mēs interpretētu atsevišķas aplūkojamā konflikta epizodes, konflikts sākās ar Sarkanās armijas iebrukumu Latvijā 1918. gada novembrī un noslēdzās ar Latvijas un Padomju Krievijas miera līgumu 1920. gada 11. augustā.

BALTAIS, SARKANAIS UN SARKANBALTSARKANAIS TERORS

Atsevišķi pievērsīsimies terora jautājumam, kuram A. Miņins savā rakstā pievērs lielu uzmanību. Raksta kopsavilkumā norādīts, ka autors veic terora analīzi, kas esot viens no vismazāk izvērtētajiem 1918.–1920. gada konflikta aspektiem un var kalpot kā pierādījums pilsoņu karam Latvijā. Grūti gan piekrist apgalvojumam, ka “baltais” un “sarkanais” terors būtu maz aplūkots Latvijas historiogrāfijā. Tiesa, iekšēja Latvijas pilsoņu kara koncepcijas kontekstā tas līdz šim tiešām nav izvērtēts. Galvenā problēma, aktualizējot terora jautājumu šādā rakursā, slēpjas apstākļi, ka, pieminot “balto” (vācbaltiešu īstenoto) un “sarkano” (lielinieku īstenoto) teroru, tāds jāatrod arī trešās konflikta iesaistītās puses – K. Ulmaņa valdības – izpildījumā. Vai varam runāt par “sarkanbaltsarkano” teroru 1918.–1920. gadā?

A. Miņins dod mājienu par šāda terora pastāvēšanas faktu, rakstot par Latvijas armijas karavīru pastrādātajiem noziegumiem (57. lpp.). Rakstā gan tiek pieminēts tikai viens incidents, lai gan tādu bija visai daudz. Piemēram, plaši zināms gadījums ir bijušā landesvēra mācītāja Vilhelma Gilberta nošaušana 1919. gada 16./17. novembrī. Latviešu karavīri viņu arestēja Džūkstē par nodevību un nosūtīja uz Rīgu. Tomēr līdz Rīgai viņš nenonāca – pa ceļam latviešu karavīri viņu nošāva.⁵ Savukārt Amerikas Sarkanā Krusta misijas pārstāvji Latvijā ielicināja par latviešu karavīru izrēķināšanos ar Bermonta atbalstītajiem Jelgavas pilsētas parkā pēc pilsētas ieņemšanas.⁶

⁵ K. Beldavs (sast.) (2010). *Mācītāji, kas nāvē gāja*. Rīga, 100. lpp.

⁶ Sk.: Ēriks Jēkabsons. *Latvijas un ASV attiecības un Amerikas palīdzības organizāciju darbība Latvijā, 1918–1922*. Grāmatas manuskripts.

Karavīru pastrādāto varmācību, lai cik tās būtu nepieņemamas, pielīdzināšana organizētam masu teroram nav pamatota. Ja tas tiktu darīts, “sarkanā” terora statistikā būtu jāieskaita sarkanarmiešu vai brīvkorpusu karavīru pastrādātie noziegumi pret civiliedzīvotājiem, kuru skaits bija ļoti liels. A. Miņins divainā kārtā nepiemin Latvijas armijas karatiesu darbību, kuras labāk kalpotu politiskā terora pierādīšanai nekā atsevišķu karavīru vai apakšvienību pastrādāti noziegumi. Turklāt karatiesas bija arī viens no galvenajiem vācbaltiešu īstenotā “baltā” terora instrumentiem, un līdzīgas institūcijas pastāvēja arī padomju režīma laikā (kara revolucionārie tribunāli). 1919.–1921. gadā lauka karatiesas darbojās 13 Latvijas armijas karaspēka daļās un iestādēs. Kopumā tās izskatīja 60 lietas ar 147 apsūdzētām personām (120 civiliedzīvotāji un 20 militārpersonas). Karatiesas pavisam piesprieda 86 nāvessodus, bet izpildīja 70.⁷

Kā redzam, Latvijas Republikas īstenoto represiju mērogi kvantitatīvi ziņā ievērojami atšķiras no “sarkanā” un “baltā” terora, kas katrs aiznesa vairāk nekā 2000 dzīvību. Latvijas armijas lauka karatiesas trīs gadu laikā uz nāvi notiesāja tikpat cilvēku, cik komunistu organizētais Valkas tribunāls vienā sēdē pirms pilsētas pamešanas 1919. gada janvāra beigās. Turklāt daļa no lauka karatiesu notiesātajiem bija Latvijas armijas militārpersonas. Sīkāku pētījumu par lauka karatiesu darbību un citām represijām pret komunistiem un bijušajiem bermontiešiem diemžēl nav. Šis trūkums nākotnē noteikti būtu jānovērš. Tomēr pat bez padziļinātiem pētījumiem ir skaidrs, ka runāt par “sarkanbaltsarkano” teroru īsti nav pamata.

Terora kontekstā jāpiemin vēl viena būtiska detaļa, kura parasti tiek ignorēta. A. Miņins pamatoti norāda uz atriebības motīva lielo nozīmi “baltajā” terorā. Tiešām, vardarbību, kurā bija iesaistītas landesvēra vienības, lielā mērā var izskaidrot kā atriebību par Inčukalna kaujā sagūstīto landesvēristu notiesāšanu uz nāvi, tāpat komunistu veiktajām vācbaltiešu slepkavībām citviet Latvijā. Ar katru mēnesi vardarbības mērogi pieauga un tā kļuva arvien atklātāka. Piemēram, iespēju filmēt “sarkano” masveida nošaušanu Jelgavā 1919. gada 26. maijā amerikāņu filmēšanas grupa ieguva par cigarešu paciņu.⁸ Tomēr “baltais” terors

⁷ *Latvija desmit gados* (1928). Rīga, 4. lpp.

⁸ Bertrand M. Patenaude (2013). Shooting the Bolsheviks. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 91. lpp.

nebija tikai iekšēju Latvijas procesu iniciēti. Lielā mērā to var uzskatīt arī par “importētu” no Vācijas, kur 1919. gada sākumā brīvkorpusi nežēlīgi apspieda sociālistu nemierus un brutāli izrēķinājās ar saviem pretiniekiem. Latvijā karojošajiem brīvkorpusiem un Somijas pilsoņu karu pieredzējušajam ģenerālim Golcam masu terors nebija svešs.

LATVIJA STARP DIVIEM PILSOŅU KARIEM

A. Miņinam ir taisnība, apgalvojot, ka Latvijā 1918.–1920. gada notikumos var identificēt pilsoņu kara iezīmes. Tomēr tās radās nevis iekšēju, bet gan ārēju procesu rezultātā. Ārējie spēki (Padomju Krievija un Vācija) mākslīgi saasināja Latvijas sabiedrībā valdošās pretrunas un iniciēja masveida vardarbības sākumu. Galvenais šādas rīcības motīvs bija savu militāro formējumu uzturēšanās Latvijas teritorijā attaisnošana. Krievijas komunistu vadītājiem izmisīgi bija nepieciešama patstāvīgu padomju valdību izveidošana Igaunijā, Latvijā un Lietuvā, lai politiski maskētu Sarkanās armijas karagājienus uz revolucionāro Vāciju. Savukārt ģenerālim Golcam pēc 16. aprīļa puča, kura rezultātā K. Ulmaņa valdība tika gāzta, steigšus vajadzēja atrast politisko aizsegu, lai pamatotu vācu militāro vienību atrašanos Kurzemē. Rezultātā tapa Oskara Borkovska, bet vēlāk Andrieva Niedras kabinets.

Ārējie spēki uz Latviju atnesa tā laika Vācijai un Padomju Krievijai raksturīgus fenomenus – masu teroru, revolucionāros tribunālus, zaldātu padomes un brīvkorpusus. Abas kaimiņos esošās lielvalstis plosīja vai nu pilsoņu karš (Krievija), vai pilsoniski konflikti (Vācija), kuri vistiešākajā veidā atbalsojās Latvijā. Vācu zaldātu padomes karēivji apsargāja Latvijas neatkarības proklamēšanas aktu 1918. gada 18. novembrī; ģenerālis Golcs pēc ierašanās Liepājā padzina vietējo vācu zaldātu padomi, līdzīgi kā tas tika darīts Vācijā; cīņās pret komunistiem plaši tika izmantoti brīvkorpusi; Vācijas iekšējās cīņas par vai pret Versaļas miera līgumu skaļi atbalsojās Latvijā (Rīgas ieņemšana 22. maijā, Cēsu kaujas jūnijā); Latvijas teritorija ietilpa vācu monarhistu revanša plānos.

Līdzīgi arī Krievijas pilsoņu kara norises spēcīgi ietekmēja notikumus Latvijā: Baltijas militārā kampaņa tika īstenota ar Sarkanās armijas “krievu daļu” plašu izmantošanu; Maskava diriģēja politiskos procesus Latvijā, Igaunijā un Lietuvā, piespiežot vietējos komunistus

veidot patstāvīgus valstiskumus; no Krievijas tika sūtīti latviešu komunisti un padomju darbinieki komunistu režīma izveidošanai; Padomju Latvija tika iekļauta Krievijas apgādes plānā un saņēma vairāk nekā 200 miljonu rubļu lielus kredītus; saasinoties pilsoņu karam Krievijā, Padomju Latvijas projekts tika ātri likvidēts, 1919. gada vasarā strauji samazinot finansiālo un militāro palīdzību, bet vasaras beigās pārsvietot latviešu strēlnieku pulkus uz Krieviju.

Minēto iemeslu dēļ pamatotāk būtu runāt nevis par pilsoņu karu Latvijā, bet gan Latvijas atrašanos starp diviem pilsoņu kariem (vai pilsoniskiem konfliktiem) 1918.–1920. gadā. Šāda pieeja piešķirtu tradicionālajai Neatkarības kara koncepcijai tik nepieciešamo starptautisko (reģionālo) dimensiju, bez kuras nav iespējama tā laika sarežģīto procesu pilnvērtīga un adekvāta izpratne.

Jānis Šiliņš